
WIELOWYMIAROWOŚĆ ANALIZ AKTYWNOŚCI TURYSTYCZNEJ

MAGDALENA KUGIEJKO

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORGANIZACJA WYCIECZEK SZKOLNYCH JAKO ELEMENT WPŁYWU EDUKACJI SZKOLNEJ NA ROZWÓJ UCZNIÓW

ORGANIZATION OF SCHOOL TRIPS WITHIN THE SCHOOL EDUCATION
OF STUDENTS

Wprowadzenie

Wycieczki szkolne to momenty pełne przygód i możliwości pozyskiwania wiadomości o odwiedzanym terenie. Turystyka spełnia bowiem funkcje wychowawczą i kształceniową, tym samym warto jest przeanalizować w kontekście edukacji uczestnictwo w wycieczkach szkolnych. Według Krzysztofa Przeclawskiego¹ funkcja kształceniowa zawiera się w funkcji wychowawczej, gdzie turystyka może być środkiem poznania rzeczywistości, kształtowania określonej postawy wobec rzeczywistości, kształtowania uczuć, stwarzania możliwości działania twórczego, potęgowania zdrowia, a także czynnikiem resocjalizacji. Wędrówka jako forma turystyki wyrabia w młodym człowieku zespół wartościowych cech przydatnych w dorosłym życiu.

W artykule zostanie omówiona rola zajęć z turystyki i rekreacji, które sprzyjają wykształcaniu cech, takich jak: zaradność, współpraca, aktywność, samodzielność, gospodarność, obowiązkowość². Wymogi, jakie stawia uprawianie turystyki i rekreacji, mają duże znaczenie w procesie wychowania dzieci i młodzieży³. Możliwości bezpośredniego poznawania kraju i regionu kształtuje u uczniów stosunek do natury, dóbr kulturalnych swojego regionu i społeczeństwa. Ponadto przedstawiono również zasadność wypełnienia czasu wolnego, co pozwoli na wyuczenie właściwych wzorów wypoczywania, a tym samym zapewni szybką

---

¹ K. Przeclawski, *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*, Albis, Kraków 1997, s. 97–99.

² J. Wojtyczka, *Organizacja turystyki młodzieży szkolnej*, Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2000.

³ J. Klawender et. al., *Rekreacja ruchowa i turystyka. Skrypt dla studentów AWF*, red. T. Wolańska, AWF, Warszawa 1989, s. 9; *Podstawy rekreacji i turystyki*, red. S. Toczek-Werner, AWF, Wrocław 2005; K. Przeclawski, op. cit., s. 98.

odnowę fizyczną i psychiczną. Na potrzeby niniejszej publikacji za obszar objęty badaniem będą uważane trzy placówki edukacyjne znajdujące się w bliskim sąsiedztwie: Szkoła Podstawowa nr 1 w Mosinie, Liceum Ogólnokształcące im. M. Kopernika w Puszczykowie, Gimnazjum nr 2 im. Jakuba Krauthofera-Krotowskiego w Mosinie. Wybrane placówki oświatowe znajdują się w obrębie 2 sąsiednich gmin (gmina miejsko-wiejska i gmina miejska). Przykładem działalności turystycznej szkół jest działanie kół zainteresowań, za przykład wybrano koło turystyczno-fotograficzne działające w liceum ogólnokształcącym w Puszczykowie. W ramach prac koła corocznie organizowane są wyjazdy i propozycje kolejnych wspólnych podróży.

Zakres pracy i postępowanie badawcze

Organizacja wycieczek daje możliwość twórczej pracy. Sprowadza się do wykonywania określonych działań przed wyjazdem i w trakcie jego trwania. Podjęty problem badawczy obejmuje element wychowawczej funkcji turystyki szkolnej. Zagadnienie sprecyzowania i wskazania stopnia ingerencji szkoły w przygotowywanie wyjazdów zostało rozpatrzone w trzech szkolnych grupach wiekowych (szkoła podstawowa, gimnazjum i szkoła ponadgimnazjalna). Podział daje możliwość wyróżnienia etapów, w których samokształcenie oraz rozwijanie zainteresowań jest największe. Uzyskane informacje pozwolą wskazać na rozwój postaw ukierunkowanych na turystykę, poznanie najbliższego otoczenia. Autorka poszukuje dowodu na to, że prawidłowo zorganizowana wycieczka szkolna z pedagogicznego punktu widzenia jest niezwykle wartościową formą spędzania czasu wolnego. Analiza objęła opinię rodziców oraz grona pedagogicznego jako dwóch grup społecznych wywierających największy wpływ na wyjazdy młodych turystów.

W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, aby określić percepcję turystyki oczami dzieci, młodzieży, grona pedagogicznego oraz opiekunów badanej grupy. Jako technikę badawczą wybrano wywiad, za pomocą którego otrzymano opinię nauczycieli. Następnie skonstruowano ankietę dla uczniów i ich rodziców. Ankieta składa się z dwudziestu pytań (uczniowie $n = 200$, nauczyciele $n = 90$, rodzice $n = 120$). Odpowiedzi dotyczyły uczestnictwa w wyjazdach, organizacji wyjazdów, preferowanych miejsc i typów wyjazdów, na jakie się decydują, oraz czynników odpowiedzialnych za wybór. Ostatnim narzędziem wykorzystanym do pozyskania danych była obserwacja uczestnicząca, która według T. Pilcha⁴ jest najbardziej wszechstronną techniką gromadzenia materiałów. Badania rozpoczęto w październiku 2011 r. i prowadzono do stycznia 2012 r. (okres przyjmowania wypełnionych ankiet).

Wypoczynek i czas wolny

Problemem współczesnej cywilizacji jest wzrastająca popularność postawy konsumpcyjnej. Człowiekowi stale towarzyszą wykonywane przez niego w pewnych sekwencjach

⁴ T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Żak, Warszawa 1995.

czasowych czynności. Do głównych można zaliczyć pracę, uczenie się, jedzenie, zakupy, podróże oraz rozrywkę. Rozrywka to kategoria czynności zależna od posiadania czasu wolnego. Może być podejmowana w miejscu zamieszkania lub poza nim. Kiedy analizujemy rozrywkę w okresie dzieciństwa, istotne w perspektywie kształtowania właściwych postaw staje się umiejętne współdziałanie nauczycieli i rodziców. Dochodzi do sytuacji, gdzie dziecko poddane procesowi edukacji samo staje się animatorem rekreacji we własnej rodzinie.

Jedną z najpopularniejszych form imprez krótkoterminowych jest wycieczka. Przyjmuje się, że jest to celowe wyjście (lub wyjazd dowolnym środkiem lokomocji), które łączy się z czasową, krótkotrwałą zmianą miejsca pobytu⁵. Turystyka dzieci i młodzieży przekształca się adekwatnie do przemian zachodzących w stylu życia oraz kulturze masowej. Kontakt z przyrodą, regeneracja sił psychofizycznych, relaks, wypoczynek oraz poznanie naturalnego środowiska stały się istotnym elementem życia człowieka. Dlatego też właściwie skonstruowane programy wyjazdów szkolnych mogą wpływać na rozwój strefy wyobraźniowej, spostrzeżeniowej, uczuciowej dzieci.

W dobie gdy turystyka jest zjawiskiem powszechnym, coraz ważniejsze staje się rozpoznanie motywów wyjazdów wynikających z systemów ocen i waloryzacji krajobrazów turystyczno-rekreacyjnych. Wychodzenie z założenia (częste stanowisko dorosłych), że na turystyce znają się wszyscy i uczniowie sami się tego nauczą, jest błędem. Prowadzi do wypaczenia funkcji, jakie powinna ona spełniać. W całym cyklu kształcenia brakuje spójnego działania na rzecz przygotowania dzieci i młodzieży do jej uprawiania. Z punktu widzenia organizacji turystyki ważne jest to, że każdy krąg kulturowy inaczej ocenia rzeczywistość przyrodniczą, organizacyjną i techniczną przygotowaną do wypoczynku poza miejscem zamieszkania. Percepcja krajobrazu jest postrzeganiem, dzięki któremu uczeń może wskazać i określić sposób zagospodarowania turystycznego potencjalnych miejsc mających spełniać funkcje turystyczne. Uwzględnić należy przy tym fakt, że turysta staje się podmiotem w krajobrazie i jego wymagania rosną, ale rośnie też jego wrażliwość na piękno przyrody, zależność równowagi pomiędzy człowiekiem a środowiskiem⁶.

Edukacja przez turystykę

Szkoły podstawowe i ponadpodstawowe prowadzą działalność na rzecz sportu, rekreacji, krajoznawstwa, organizując wycieczki szkolne i klasowe. Są to wyjazdy w ramach zajęć lekcyjnych, powiązane z programem nauczania (Dz.U. 2004 nr 256 poz. 2572 z późn. zm.). Każdą szkołę obowiązuje zatwierdzony roczny plan aktywności, obowiązki i kryteria nauczania. Za przykład powyższych działań posłuży wewnętrzzszkolny statut Gimnazjum nr 2 w Mosinie. W piśmie pokazane zostały warunki oraz sposób organizowania przez szkołę wyjazdów, lekcji w terenie, wszystkie elementy prawne, praca organizacyjna oraz pełna dokumentacja. Za najważniejsze z nich uznano:

⁵ J. Wojtyczka, op. cit., s. 26.

⁶ S. Piechota, *Percepcja krajobrazu w edukacji turystycznej dzieci i młodzieży*, „Problemy Ekologii Krajobrazu” 2009, t. 25, s. 147–153.

- wycieczki i inne formy turystyki są integralną formą działalności wychowawczej szkoły;
- przy organizowaniu i przeprowadzaniu wycieczek współpracują nauczyciele, rodzice i uczniowie.

Bardzo powszechne w szkołach jest wprowadzanie różnych kół zainteresowań. Mają one na celu rozwój oraz doskonalenie posiadanych umiejętności i tym samym zapewnienie wachlarza atrakcji.

Szkolne wyjazdy specjalistyczne

Rozporządzenie MENiS z dnia 8.11.2001 r. umożliwiło włączenie do programu nauczania atrakcyjnej formy, jaką są wycieczki przedmiotowe. W wybranych szkołach: Szkole Podstawowej nr 1 w Mosinie, Gimnazjum nr 2 w Mosinie i Liceum Ogólnokształcącym w Puszczykowie ta forma poszerzania wiedzy wpisana została na stałe w coroczny program wyjazdów szkolnych. Początkowo wprowadzano jednodniowe formy wycieczek, takie jak lekcje w terenie w Wielkopolskim Parku Narodowym (praca z GPS) czy przejście ścieżką edukacyjną w Zakładzie Zagospodarowania Odpadów w Poznaniu. Wraz z rozwojem zainteresowań tą formą do współpracy w projektowaniu i organizowaniu wycieczek przedmiotowych włączyli się nauczyciele innych przedmiotów nauk przyrodniczych, ścisłych i humanistycznych (zwiedzanie ziemi kaszubskiej, Puszczy Białowieskiej). Tematyka, zasięg wyjazdów są uzależnione od wieku podopiecznych oraz stopnia posiadanej wiedzy. Nauczyciele jako organizatorzy tego typu wyjazdów podkreślają, że na każdej kilkudniowej wycieczce poruszane są problemy dydaktyczne, zagadnienia kulturowe, historyczne oraz demograficzne. Jak wynika z wywiadu, dla młodzieży zajęcia w terenie są ciekawe i praktyczne. Prelekcje i ćwiczenia często odbywają się w zakładach przemysłowych, przemysłowych, których działalność związana jest bezpośrednio z ingerencją w środowisko naturalne (program nauczania geografii, chemii). Uczniowie mogą poznawać cykle produkcyjne m.in. takich zakładów, jak: Huty Miedzi Głogów, zakładów produkcji porcelany w Wałbrzychu, Chodzieży i Łubianie, rafinerii ropy naftowej w Gorlicach i Płocku, Elektrowni Wodnej we Włocławku czy browaru Lecha w Poznaniu oraz wielu innych. Takie doświadczenie pozostaje w pamięci na bardzo długo, uświadamia i utrwala zagadnienia poznawane w szkole.

Działanie kół turystycznych w szkołach

W każdej z badanych szkół działają koła zainteresowań z zakresu różnych dziedzin naukowych, w tym koła turystyczne. Zajęcia nie są obowiązkowe, skupiają osoby aktywne turystycznie, pasjonujące się podróżowaniem. Aby przybliżyć ich funkcjonowanie, za przykład wybrano koło turystyczno-fotograficzne z Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Puszczykowie. Podjęte działania mają popularyzować turystykę miejską i krajową jako jedną z form aktywnego spędzania czasu wolnego przez młodzież. Aktywność i ruch podczas spacerów, wycieczek, rajdów są bardzo istotne w życiu młodego

człowieka. Jednym z głównych założeń jest to, aby członkowie koła nabierali zarówno poczucia tożsamości osobistej, jak i poczucia przynależności grupowej oraz byli zdrowsi (aktywność fizyczna). Uczestnictwo w tych zajęciach dodatkowych stwarza sytuacje motywujące do wysiłku fizycznego, jak również do pracy umysłowej.

Z badań natomiast jednoznacznie wynika, że pomimo idei działania koła nie mogą być w pełni realizowane. Istotnym ograniczeniem, na jakie zwracano uwagę, jest niewystarczający stan środków finansowych. Częste wyjazdy w teren czy też zakup specjalistycznego sprzętu do przeprowadzania pomiarów w terenie są kosztochłonne, przekraczające budżet.

Działalność turystyczna w szkołach – analiza przypadku

Uczestnicząc w imprezie turystycznej, wykorzystano technikę obserwacji, która pozwoliła przedstawić na wybranym przykładzie działalność turystyczną w szkole (wycieczka). Miejscem docelowym był obiekt rekreacyjno-wypoczynkowy „Nenufar Club” mieszczący się w Kościanie. W wyjeździe udział brali uczniowie Szkoły Podstawowej nr 1 w Mosinie – klasy I a i II a.

Rycina 1. Dzieci przechodzące linowym mostem na teren „Nenufar Club”
Źródło: własna dokumentacja.

Obszar całego obiektu stanowi zespół połączonych akwenów wodnych (ryc. 1). W skład infrastruktury wypoczynkowej parku wchodzi sprzęt wodny (łódzie, kajaki, tratwy, duże łódzie spacerowe), a także stanowiska piknikowe wyposażone w grille oraz miejsca przygotowane do użytku gości w celu wspólnego biesiadowania przy ognisku. Na jednej z wysp przynależących do obiektu mieści się plac zabaw. Całość uzupełniają makiety znanych budowli świata, które nadają temu miejscu specyficznej atmosfery (m.in. wieża Eiffla, piramida egipska, Statua Wolności). Celem programu jest odnalezienie skarbu przez dzieci. W poszukiwaniach pomagają im piraci, Karaibki oraz Indianie (ryc. 2).

Rycina 2. „Poszukiwacze skarbów” wraz z opiekunami w wielokulturowych strojach
Źródło: własna dokumentacja.

Przeprowadzone podczas wyjazdu badania miały na celu zapoznanie się z wszystkimi etapami podróży – tzw. zasada czterech P⁷ – przygotowaniem, realizacją programu przed ostatecznym wyruszeniem na planowaną wycieczkę, jak również sprawdzeniem reakcji po powrocie. Wybór najmłodszej grupy uczniów do przeprowadzenia obserwacji był celowy, pozyskano wiedzę, na co należy zwrócić uwagę w pracy z dziećmi, czego grupa wymaga od organizatorów (aktywizacja) oraz o istocie dbałości o bezpieczeństwo wszystkich uczestników wyjazdu. Kilkogodzinny wyjazd obejmował część edukacyjną i rekreacyjną. Docelowo pokazano, jak niegdyś żyły i jak obecnie żyją różne grupy etniczne (np. Indianie). W części rekreacyjnej aktywizowano dzieci przez rozwój fizyczny (zawody sportowe, czas wolny na placu zabaw). Uwaga dzieci cały czas skupiona była na nowych atrakcjach, ciekawych miejscach i postaciach, które spotykały podczas swojej wędrowki. Grupa była bardzo liczna – pięćdziesięcioro wychowanków, na których przypadało 4 opiekunów. Nauczyciele nie uczestniczyli czynnie w zwiedzaniu. W tym czasie dzieci były pod opieką 2 animatorów. Niewystarczająca liczba sprawujących opiekę uniemożliwiła zapanowanie i właściwe zadbanie o bezpieczeństwo każdego z uczestników.

Wyniki i interpretacja badań ankietowych

Określenie problemów wynikających z organizacji i przeprowadzania wycieczek szkolnych oraz określenie edukacyjnej roli wyjazdów w wybranych placówkach szkolnych przedstawiono w tabeli 1 (odpowiedzi trzech grup respondentów: uczniów, rodziców i nauczycieli na pytania ankietowe). Forma przekazu ma na celu zaprezentowanie różnic i podobieństw w odpowiedziach respondentów. Technika bezpośredniej ankiety wykazała, czy zarówno

⁷ A. Niezgoda, P. Zmyślony, *Popyt turystyczny. Uwarunkowania i perspektywy rozwoju*, Wyd. AE, Poznań 2003.

nauczyciele, rodzice, jak i młodzież angażują się w organizowanie wycieczek. Zwrócono uwagę na podejmowanie współpracy i zaangażowanie. Badanie rozpoczęło w październiku 2011 r. i trwało ono do stycznia 2012 r. (okres przyjmowania wypełnionych ankiet). Młodzież ($n = 200$) bezpośrednio współpracowała z wychowawcami, wypełniając formularze w trakcie godziny przeznaczonej do dyspozycji wychowawcy. Grupa nauczycieli ze względu na liczebność ($n = 90$) nie została podzielona według poziomów kształcenia uczniów. Skupiono się głównie na wychowawcach klas. Badania ankietowe z rodzicami przeprowadzone zostały w trakcie pierwszego odbywającego się po powrocie z wycieczki zebrania, czego efektem był uzyskany wynik otrzymanych ankiet zwrotnych – 99% ($n = 120$).

Tabela 1. Zestawienie pytań kierowanych do badanych grup społeczności szkolnej oraz ich odpowiedzi

UCZNIOWIE ($n = 200$)	RODZICE ($n = 120$)	NAUCZYCIELE ($n = 90$)
Pyt. 1. Czym kierowano się przy wyborze imprezy turystycznej?		
<ul style="list-style-type: none"> – wiek – własne zainteresowania – jak długo trwa wycieczka – program imprezy – najważniejszy jest jakkolwiek wyjazd – cena 	<ul style="list-style-type: none"> – zainteresowania dziecka – program imprezy – cena – wiek dziecka – jak długo trwa wyjazd – własne zainteresowania 	<ul style="list-style-type: none"> – wiek podopiecznych – cena – program imprezy – własne zainteresowania – sugestie rodziców
Pyt. 2. Czy sugestie są ważnym elementem i czy bierze się je pod uwagę?		
(sugestia rodzica lub nauczyciela) czasami; biorę je pod uwagę, jeśli tak, to nauczyciela	(sugestia nauczyciela) tak; bardzo cenne uwagi	(sugestia rodzica) tak; jest ważna
Pyt. 3. Preferowane przedziały cenowe wybieranych imprez		
<ul style="list-style-type: none"> – jednodniowe (30–80 zł) – kilkudniowe (300–550 zł) 	<ul style="list-style-type: none"> – jednodniowe (50–100 zł) – kilkudniowe do 300 zł 	<ul style="list-style-type: none"> – jednodniowe (30–60 zł) – kilkudniowe (200–400 zł)
Pyt. 4. Jaki typ wycieczek dominuje (jednodniowe czy kilkudniowe; krajowe czy zagraniczne; wypoczynkowe, wypoczynkowo-krajoznawcze czy kulturowe)?		
<ul style="list-style-type: none"> – przeważnie jest to wycieczka kilkudniowa, krajowa – wypoczynkowe lub wypoczynkowo-krajoznawcze 	<ul style="list-style-type: none"> – wycieczka kilkudniowa, przeważnie krajowa – wypoczynkowe lub wypoczynkowo-krajoznawcze, kulturowe 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjazd kilkudniowy, czasami dodatkowo jednodniowy, krajowy – wypoczynkowe lub wypoczynkowo-krajoznawcze
Pyt. 5. Czy w szkole wyjeżdża się na wycieczki zagraniczne?		
rzadko	raczej nie	czasami łączy się wyjazd krajowy z zagranicznym

UCZNIOWIE (n = 200)	RODZICE (n = 120)	NAUCZYCIELE (n = 90)
Pyt. 6. Preferowane typy wyjazdów (od najczęściej do najmniej wybieranych)		
<ul style="list-style-type: none"> - wyjazd nad morze - wyjazd w góry - wycieczki objazdowe - wyjazd do kina - wypad nad jezioro - pływalnia - zwiedzanie dużych miast - wycieczki tematyczne - teatr - muzeum 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjazd w góry - wyjazd nad morze - pływalnia - teatr - wycieczki tematyczne - muzeum - kino - wyjazd nad jezioro - zwiedzanie dużych miast - wycieczki objazdowe 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjazd w góry - pobyt nad morzem - wyjazd nad jezioro - teatr - muzeum - kino - pływalnia
Pyt. 7. Czy dzieci, młodzież chętnie zwiedzają obiekty historyczne, kulturalne?		
nie	nie	zdecydowanie nie
Pyt. 8. Czy w szkole stosuje się praktykę, że wycieczka jest nagrodą za dobre sprawowanie, czy to motywuje?		
tak czasami jest dobre	raczej tak, tak	tak, niestety trzeba tak
Pyt. 9. Czy preferuje się wycieczki łączone (2, 3 klasy)? Dlaczego?		
tak; nowe znajomości, jest zabawniej, wyjazdy są ciekawsze	tak; jest znacznie taniej	tak; koszty są niższe
Pyt. 10. Czy interesuje Cię wyjazd z jakąś szczególną formą aktywności (jazda konna, wspinaczka górską, jazda na rolkach itp.)?		
(Czy chciałbyś w takim przedsięwzięciu uczestniczyć?) raczej nie; większość preferuje standardowe wyjazdy	(Czy chciałbyś, żeby dziecko w takim przedsięwzięciu uczestniczyło?) oczywiście, że tak	(Czy organizuje się takie wyjazdy?) raczej niechętnie

Źródło: badania własne.

W trakcie badań udało się wyselekcjonować kilka najistotniejszych informacji, które dzięki zgodności wszystkich arkuszy ankietowych pozwoliły na ich zestawienie. Każda z grup, przedstawiając swoją hierarchię wartości, wskazała, że do decydujących elementów wyboru imprezy należą wiek uczniów, ich zainteresowania oraz cena wyjazdu. Wskazane przedziały cenowe są porównywalne we wszystkich grupach. Niemniej jednak kwoty podane przez uczniów są nieznacznie wyższe od pozostałych. Dobrym ekonomicznym „zabiegiem” stosowanym przez większość wychowawców (89%) jest łączenie klas w większe grupy, co pozwala na stworzenie znacznie tańszej imprezy, nie ujmując niczego z jej atrakcyjności. Zarówno nauczyciele (89%), jak i rodzice (80%) preferują wyjazdy łączone, a argumentują to niższymi kosztami. Zdarza się, że połączenie klas daje jedyną możliwość przeprowadzenia wyjazdu, gdyż jest zbyt mało chętnych (8%).

Pytanie drugie dotyczyło udzielania wskazówek, dobrych rad przez nauczycieli oraz rodziców. Wyniki pokazują, że każdy z ankietowanych bierze je pod uwagę. Natomiast uczniowie większym zaufaniem darzą porady i sugestie nauczycieli (65%) niż rodziców (35%). Rodzice bardziej cenią uwagi nauczycieli (65%), a połowa grona nauczycielskiego septycznie odnosi się do „głosu” rodziców. Wśród wyjazdów najczęściej i najchętniej wybieranych przez grupy zdecydowanie przeważają wycieczki krajowe kilkudniowe (85%) oraz o charakterze wypoczynkowym lub wypoczynkowo-krajoznawczym (10%). Wyjazdy zagraniczne są nieliczne, w opinii uczniów jest to 6%, według nauczycieli 13% wszystkich wyjazdów podejmowanych w szkole. Typ wyjazdu, który jest najbardziej atrakcyjny dla wszystkich respondentów, to wyjazd w góry (59%) oraz nad morze (37%). Kolejno wskazywane miejsca nie są już tak spójne.

Dalsze analizy pozwalają na wydzielenie nie trzech, ale dwóch grup badanych, gdzie rodzice i nauczyciele tworzą jedną z nich. Różnice w atrakcyjności wyjazdu występują pomiędzy decyzjami uczniów a dorosłych. Uczniowie za najmniej atrakcyjne wybrali wyjazdy do teatru (1%) i muzeum (3%), natomiast rodzice i nauczyciele właśnie te dwa miejsca umieścili na czwartym, piątym miejscu. Klasowe wyjazdy do kina, preferowane przez młodzież, niekoniecznie aprobowane są przez dorosłych. Bezpośrednio nawiązując do podejmowanych wyborów miejsc imprez turystycznych, można wyciągnąć wnioski, że wszyscy badani zgodnie twierdzą, iż uczniowie niechętnie zwiedzają obiekty historyczne (opinia 99% uczniów, 88% nauczycieli, 77% rodziców). Ósme pytanie dotyczyło form motywacji, a mianowicie: czy w szkole stosuje się zależność, że wycieczka jest nagrodą za dobre sprawowanie? Metodę tę często stosują pedagodzy (79%) i rodzice (89%), którzy używają jej, aby osiągnąć zamierzone cele. Uczniowie doskonale zdają sobie z tego sprawę (uzyskane odpowiedzi w części otwartej), że jeśli się coś wykażą, będą się pilnie uczyli, dostaną nagrodę w postaci wyjazdu na wycieczkę.

Wszystkie grupy mimo różnic starają się współpracować ze sobą, efektami tego są coroczne wyjazdy szkolne. Wycieczki są różnorodne, dostosowane najczęściej do wieku i predyspozycji. Zapytano respondentów, czy w ich opinii warto podjąć się organizacji wyjazdu związanego z jakąś szczególną formą aktywności (jazda konna, ścianka wspinaczkowa). Dzieci i młodzież zdecydowanie (71%) nie chcą tego typu wyjazdów, w zamian za to woleliby zwiększenia ich liczby. Nauczyciele, podobnie jak ich podopieczni, niechętni są do zmian (82%), natomiast rodzice z pełnym entuzjazmem podchodzą do tematu rozszerzenia oferty (76%).

Konkluzja

Nikt wcześniej nie nazwał pracy nauczycieli działaniem na rzecz rozwoju turystyki. Pedagodzy w założeniach wykonywanej pracy mają uczyć oraz wychowywać dzieci i młodzież⁸, jednak pełnią oni również dodatkową funkcję – organizatorów wyjazdów.

⁸ W. Okoń, *Rzecz o edukacji nauczycieli*, WSiP, Warszawa 1991, s. 39–40.

Liczne przykłady wycieczek, które przeprowadzono właśnie pod patronatem szkoły, z ramienia pojedynczych nauczycieli są dowodem ich działalności. Zaznaczyć należy, że ich organizacja jest dobrowolna. Nie każdy pedagog musi organizować wyjazdy lub też w nich uczestniczyć, gdyż jego podstawowym zadaniem w szkole jest przekazywanie wiedzy uczniom. Dążenie do przekazania tych wartości jest połączone z funkcjami (wychowawczą, kształceniową, zdrowotną), jakie przypisywane są właśnie turystyce⁹.

- Zarówno z przeprowadzonych badań ankietowych, sondaży diagnostycznych wśród respondentów, jak i uczestnictwa w wyjazdach szkolnych wynika, że pedagodzy, rodzice i uczniowie dążą do tego, aby zwiększać liczbę odbywanych wycieczek w szkołach. Decyzjom towarzyszą liczne problemy i głosy sprzeciwu, ale przez wspólne działania starają się wypracować kompromis. Każda z grup podejmuje współpracę. Najbardziej niechętnie do rozmów i kompromisów nastawieni są uczniowie z gimnazjum i liceum.
- W trakcie analiz działań placówek jako organizatorów turystyki udostępniono na potrzeby badań jeden z wewnętrznych regulaminów organizowania wycieczek szkolnych w Gimnazjum nr 2 w Mosinie (służył jako przykład). Wykazano tym samym, że prawidłowa organizacja wycieczki wymaga dużo pracy i wysiłku. Podejmując się organizacji, trzeba bezsprzecznie przestrzegać regulaminów, wytycznych oraz uwzględnić wiek i predyspozycje podopiecznych.
- Organizatorami wyjazdów w szkole są biura podróży, pedagodzy, ale również członkowie kół turystycznych (przykład działalności koła turystyczno-fotograficznego). Uczestnictwo w zajęciach dodatkowych, tworzenie planu wycieczki, przygotowanie merytoryczne oraz w efekcie wyjazd szkolny pokazały istotę współpracy pomiędzy grupami. Działania na rzecz rozwoju dzieci i młodzieży najpełniej obrazują założenia wycieczek przedmiotowych, które mają uczyć i rozwijać. Przez tego typu wyjazdy uczniowie wykorzystują swoją wiedzę, poszerzają ją dzięki bezpośredniemu zetknięciu z omawianymi procesami, np. wiedzą na temat działalności wiatru na przykładzie Słowińskiego Parku Narodowego. Wycieczki przedmiotowe są twórczą formą pracy nauczyciela prowadzącego i uczniów.
- Pedagodzy chętnie zabierają podopiecznych na wycieczki, jednak nie ukrywają, że ich postawa zależy od zapału, zainteresowania oraz zachowania samych uczniów. Jak wynika z badań, coraz częściej podczas wyjazdów napotyka się problemy z uczniami szczególnie w dużych grupach (wyjazdy łączone). Pojedyncze jednostki podczas wycieczek potrafią zdeorganizować pracę całej grupy. Powszechnym zjawiskiem podczas wyjazdów jest palenie papierosów czy picie alkoholu. Nauczyciele w wywiadzie podkreślają, że młodzi ludzie muszą zachowywać się poprawnie, umożliwiając tym samym realizację planu wyjazdu.
- Młodzież nie ukrywa (odpowiedzi), że biorąc udział w wyjazdach, chcą uniknąć zajęć lekcyjnych, co prowadzi do nieporozumień między uczniami, nauczycielami i dyrekcją.

⁹ W. Gaworecki, *Turystyka*, PWE, Warszawa 2010.

W tym aspekcie można wydzielić zróżnicowanie w grupach wiekowych odnośnie do ich oczekiwań i idei organizowania poszczególnych wyjść czy wyjazdów: najmłodsze grupy, dla których wycieczki są dużym emocjonalnym wydarzeniem, oraz te starsze, gdzie jest to dzień wolny od zajęć lekcyjnych.

Zastosowaniem praktycznym przeprowadzonych badań było przedstawienie nauczycielom i dyrekcji szkół opracowania dotyczącego organizacji i przeprowadzania wyjazdów w ich placówce. Zwrócono uwagę na pojęcie czasu wolnego, który poprawnie zagospodarowany zapewnia u ucznia szybszą regenerację psychiczną i fizyczną. Wskazano na istotę zajęć wykształcających umiejętności współpracy w grupie rówieśników oraz między uczniami a dorosłymi.

Bibliografia

- Alejsiak W., *Determinanty i zróżnicowanie społecznej aktywności turystycznej*, AWF, Kraków 2009.
- Gaworecki W., *Turystyka*, PWE, Warszawa 2010.
- Klawender J. et al., *Rekreacja ruchowa i turystyka. Skrypt dla studentów*, red. T. Wolańska, AWF, Warszawa 1989.
- Kowalczyk A., *Geografia turystyki*, PWN, Warszawa 2000.
- Niezgoda A., Zmysłony P., *Popyt turystyczny. Uwarunkowania i perspektywy rozwoju*, Wyd. AE, Poznań 2003.
- Łobożewicz T., *Turystyka dzieci i młodzieży*, AWF, Warszawa 1996.
- Okoń W., *Rzecz o edukacji nauczycieli*, WSiP, Warszawa 1991.
- Piechota S., *Percepcja krajobrazu w edukacji turystycznej dzieci i młodzieży*, „Problemy Ekologii Krajobrazu” 2009, t. 25.
- Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Żak, Warszawa 1995.
- Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Żak, Warszawa 2001.
- Podstawy rekreacji i turystyki*, red. S. Toczek-Werner, AWF, Wrocław 2005.
- Przeclawski K., *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*, Albis, Kraków 1997.
- Przeclawski K., *Turystyka a wychowanie*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1979.
- Rekreacja i turystyka w rodzinie*, red. T. Łobożewicz, T. Wolańska, PTNFK „Estrella”, Warszawa 1994.
- Wojtyczka J., *Organizacja turystyki młodzieży szkolnej*, Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2000.

Dokumenty prawne

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. (Dz.U. 2004 nr 256 poz. 2572 z późn. zm.).

Streszczenie

Edukacja szkolna kojarzy się głównie z kilkugodzinnym siedzeniem w szkole, z lekcjami: geografii, chemii, historii czy też języka polskiego. Przekazywana wiedza jest często fragmentaryczna, wyrwana z szerszego kontekstu. Wycieczka, aktywność turystyczna w szkole jest jedną z form

procesu dydaktyczno-wychowawczego. Celem podjętych badań było określenie współoddziaływań aktywności turystycznej i rekreacyjnej dzieci i młodzieży oraz edukacyjnej roli wyjazdów w wybranych placówkach szkolnych. Podmiotem badań byli uczniowie, rodzice oraz grono pedagogiczne.

Słowa kluczowe: turystyka szkolna, wycieczka szkolna, percepcja krajobrazu

Abstract

School education is mainly associated with passive reception of information during school lessons, like geography, chemistry, history or Polish language. Furthermore, students do not notice the dependencies between nature and social environment. As a result, children and adolescents often do not know how to relate knowledge to the surrounding reality. Excursions and tourist activity in school are one of the forms of the teaching process. The aim of this study was to identify synergies between tourist activity and recreation of children and youth, and the educational role of mobility. The article presented examples of tourism activities in schools (elementary school, middle school and high school) like organizing trips, special interest clubs etc. The research and subsequent analysis were performed on three social groups; teachers, students and parents. The article's conclusion shows that the organization and execution of school trips play an important role in the cognitive process.

Keywords: tourism school, school trip, the perception of the landscape

NOTKA O AUTORCE

Mgr Magdalena Kugiejko, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych. Od początku swojej pracy naukowej związana z macierzystym uniwersytetem. Jej zainteresowania i aktywność naukowa koncentrują się wokół zagadnień związanych z turystyką szkolną oraz jej aspektem edukacyjnym. Szczególne w jej badaniach jest określenie i rozpoznanie uwarunkowań organizacji turystyki szkolnej; współczesnych funkcji i dysfunkcji wyjazdów szkolnych; struktury organizacji, skali i zróżnicowania zjawiska turystyki szkolnej w woj. wielkopolskim. Autorka 14 artykułów naukowych. Organizatorka corocznych Dni Turystyki na UAM, członek Polskiego Towarzystwa Geograficznego, aktywny sportowiec, członek sekcji siatkarskiej AZS UAM.